

VALOAREA PREZENTĂ A EPOSULUI HOMERIC

Era contemporană este epoca miracolului tehnic; descoperirile și invențiile din ultimele decenii au permis omenirii să progreseze în acest domeniu și în acest răstimp cât nu s-a dezvoltat în mii de ani, considerând începutul, oarecum convențional, al tehnicității, folosirea pietrei cioplite. Omul contemporan este copleșit de progresul tehnic, care impunându-i un ritm trepidant de viață îl obosește, lăsându-i prea puțin răgaz pentru a se regăsi pe el însuși. Ba mai mult solicitările stresante duc adesea la anxietate și neîncredere în luarea deciziilor.

Scientismul, consecință directă a tehnicității, subminează la rândul său humanismul care, începând din antichitatea clasică și până aproape de zilele noastre, a constituit reazemul spiritual al omenirii. Amenințat cu marginalizarea, humanismul își pierde treptat rolul său formativ, iar scientismul tinde să devină unica podoabă spirituală a omului.

Faptul că mașinile — consecință a tehnicității — nu sunt prin ele însele primejdioase, a devenit de mult un truism; menite să ajute pe om și să-i eruze eforturile, de multe ori penibile, mașina să rămână dependentă și mereu controlată de om. Relația univocă om-mașină trebuie să excludă *a priori* eventuala relație mașină-om.

Iată de ce urmând îndemnul filosofului grec se cuvine adesea să ne oprim (*ananke stenai*) și să ne reconsiderăm în tabloul social tehnocrat pentru ca, întorcându-ne la primordiile culturii umane, vii și neîntinate, să ne păstrăm demnitatea cu care ne-a înzestrat natura. Pe acestea le găsim în cele dintâi creații ale spiritului elin care, punând pe om în centrul atenției și asigurându-i deplina libertate de acțiune, face din el un cutezător și un demiurg.

Cea mai veche și mai valoroasă expresie a umanismului grec o constituie eposul homeric. Autorul Iliadei, Homer — a cărui existență *ad huc sub iudice est* — a debutat în literatura lumii cu o operă, rămasă pentru totdeauna un ideal, de multe ori imitat, dar niciodată egalat, căci cel dintâi și cel mai mare poet al omenirii a vroit să încredințeze posteritatea că adevărata genialitate nu cunoaște încercări, ci numai împliniri desăvârșite.

Homer a ridicat pe om din ceața spirituală la care-l condamnase Orientul, situându-l în orizontul emulației și al demnității. El cânta „vitejia omului“ asigurându-i echilibru spiritual și dimensiuni morale, fără a-l zeifica și fără a ignora amalgamul contradicțiilor inerente ființei umane.

Rămas până azi în contemporaneitate, Homer a fost mereu venerat, căci a fi homerid ține de esența culturii și de prestigiul tuturor celor care slujesc muzele.

Subiectul Iliadei polarizează în jurul războiului pe care aheenii l-au dus împotriva cetății Troei; sub aspect estetic și literar motivele războiului — drept sau nedrept — interesează foarte puțin sau deloc.

După un asediu de zece ani, luptele iau sfârșit într-un interval de 50—60 de zile care, bogat în fapte, dă puțință poetului, exprimându-și crezul, să aducă realitatea către noi, pentru ca noi să fim acolo.

Leit-motivul a tot ce se întâmplă este o furtună de pasiune care zguduie cel mai eroic suflet din toată literatura universală: mânia lui Ahile:

Cântă, zeiță, mânia ce-aprinse pe Ahil Peleianul,
Patima crudă ce-aheilor mii de amaruri aduse.¹

Mâniat pe Agamemnon, mai marele oștilor aheene, pentru că-i răpise sclava, viteazul Ahile refuză să mai lupte; aheii sunt înfrânți. Zădarnice sunt încercările de a îndupleca pe șoimanul Ahile să revină pe câmpul de bătălie. Troenii se apropie amenințători de tabăra grecilor, de corăbiile acestora:

„Iureș'nainte, troieni, suiți-vă repede, spargeți
Zidul aheilor, puneți tăciunii aprinși la corăbii.“

În fața primejdiei, Ahile cedează parțial; îngăduie celui mai bun prieten al său, lui Patrocle, să-i ia propria-i armură și armele făurite de zei pentru a salva corăbiile aheilor de urgia troenilor. Dar soarta fu potrivnică lui Patrocle, ce cade în luptă ucis de Hector. Îndurerat și uitând de propria-i supărare, Ahile își răzbună prietenul doborând la rândul său pe Hector:

„Cum un ogar pe la munte sgornind vreun pui de serboaică
De la culcuș, după el dă proască pe văi în coclauri
Totmai așa lui Ahile nu-i poate să-i scape nici Hector . . .
. . . Și-n-dată-l cuprinde pe el întunericul, morții;
Sufletu-i din mădulare spre iad își ia zborul bocindu-și
Nenorocirea, pieri doar în floare și-n toiul puterii.“

Cu lacrimi în ochi bătrânul rege Priam roagă pe Ahile să-i predea trupul neînsuflețit al fiului său, Hector:

„Singurul care mi-a fost al orașului sprijin și-al nostru,
Tu l-ai ucis mai deunăzi, când el se lupta pentru țară . . .
Teme-te, Ahile, de zei și de mine te-ndură amintindu-ți
C-ai și tu tată bătrân . . .“

Marea încheștare între eroii aheeni și cei din Troia ia sfârșit; funerariile lui Hector, apărătorul celei mai înfloritoare cetăți din părțile Răsăritului, devin punctul termin al prologului eternei epopei a frământărilor pricinuite de năzuințele omului de a acționa, birui și înțelege.

Ca poet, Homer își ridică eroii deasupra liniei cenușii a uniformității, fără a le ascunde slăbiciunile și patimile. Ei sunt vânjoși la trup, chipeși, înzestrați totodată cu frumoase virtuți: îndrăzneală, încredere în rațiune, respectul demnității umane și a cuvântului dat. Făgăduind lui

¹ Versurile citate aici și mai jos aparțin traducerii devenite de mult clasice a lui George Murnu.

Priam înapoierea trupului neînsuflețit al lui Hector, Ahile se îndatorează, dându-și cuvântul, că-și va respecta promisiunea:

„Fie așa cum dorești și ceri de la mine, bătrâne,
Eu în răstimpul de tine cerut voi opri bătălia“
Astfel îi dete cuvânt și-l strânse de mână cu dreapta
Prietenos pe bătrân, ca să n-aibă din parte vreo teamă.“

Cu toate acestea vitejii Iliadei se dezvăluie adesea ca fiind mânați de pasiuni comune naturii umane: iubesc onorurile, plăcerile, bunăstarea, se tem de primejdii, de suferințe, de moarte. Simplitatea sentimentelor se unește cu profunzimea lor într-o gamă variată și completă. Sunt sentimentele și gândurile omului de totdeauna, dar spre deosebire de omul modern personajul homeric este nealterat și direct; el nu știe să-și tănuiască nici gândurile și cu atât mai puțin sentimentele, acționează sub forța impulsului, înlăturând ezitățile pline de temeri. Dar asemenea omului modern este supus aceleiași fatalități:

„Cum e cu frunzele așa-i și cu neamul sărmanilor oameni
Unele toamna le scutură vântul și cad ofilite,
Altele codru le naște-nverzind, dacă dă-n primăvară;
Astfel pe lume și valul de oameni se naște și moare!“

Cu toate acestea omul homeric crede în virtuțile sale, în biruința sa, fie și de moment; societatea homerică este alcătuită din oameni cu un crez propriu, excluzând posibilitatea unei societăți ce ar trăi din aproximații sau incertitudini.

În Iliada acțiunile omului se întrepătrund cu cele ale zeilor. Aceștia sunt până la un punct și ei oameni cu aceleași virtuți și scăderi: uneori drepti, alteori nedrepți, pasionați în bine sau rău, violenți; au simpatii și antipatii și deși nemuritori suferă la fel ca muritorii.

Teologia homerică este naivă, pornind de la omul ce n-a căpătat obișnuința meditației filosofice și nici încredere în formulările apriorice. Religia homerică nu urmărește o demonstrație și nici elucidări transcendentale, ci lasă individului dreptul de a se mișca după propriile-i idealuri.

Singura filosofie cu valoare de permanență rezidă în forța destinului, deopotrivă stăpânul orb al zeilor și al oamenilor. Poetul intuiește pragul infinitului unde înțelepciunea și neștiința își dau mâna pentru a crede și a accepta puterea destinului orb. Nu oare acesta decide în momentul culminant al luptei între năvalnicul Ahile și marele Hector?

Cumpăna-i mare de aur întinse cerescul părinte,
Puse în talgere două din sorțile morții amare,
Una fu soarta lui Hector, și a lui Ahile cealaltă,
Și cumpăni el apoi. Pe loc s-aplecă a lui Hector
Soartă și-ajunse în iad; el fu părăsit de Apolon.

Eroii homerici te cuceresc prin franchețea lor și te integrează în societatea lor. Ei nu trăiesc prin descripții de detaliu gen balzacian, ci-și derulează acțiunile asemenea eroilor lui Tolstoi; cele câteva cuvinte ce individualizează personajele (Ahile cel iute ca șoimul, încoiful și marele Hector, mult iscusitul Ulise, Zeița-nstelată în privire etc.)

nu sunt decât formule de prezentare ce dau eroului numai dreptul de a intra în scenă asemenea leit-motivelor wagneriene.

Pe scenă personajele dovedesc o retorică nativă, în afara rețetelor retorice artificiale, pateticul e sincer, iar cuvântul este tiparul gândului sau sentimentului. Discursul este izbucnirea vulcanică a ceea ce frământă pe erou.

Cuprinsă de presimțiri negre Andromaca încearcă să-și înduplece soțul să renunțe la luptă:

„Tu-mi ești dar, Hector, și tată și mamă cinstită și frate,
Tu-mi ești bărbatul în floare. Deci rogu-te acuma te-ndură,
Stăi în cetate pe-aicea la turn, ca să nu-ți lași în urmă
Fiul lipsit de părinte și văduvă biata-ți femeie.“

La care Hector răspunde:

Grijele acestea, femeie, mă bat și pe mine, dar tare
Mi-ar fi rușine de-ai mei, de bărbați și femei de la Troia,
Dac-aș fugi de război și aș sta tupilat ca mișelul,
N-am vr-o pornire spre asta, căci eu m-am deprins să fiu pururi
Gata de luptă și-n frunte mereu la război mă-ncăer
Pentru mărirea părintelui meu și a mea și a țării.

Stilul homeric este copia vieții, dacă nu viața însăși; ai pururea în fața ochilor o operă de înălțare care pornind de la tot ce e pământesc rămâne mereu cu ochii spre înaltul cerului.

Eposul homeric reînvie azi legenda lui Antaios care era menit să nu fie învins niciodată dacă îndeplinea o condiție: când se simțea fără vlagă trebuia să se arunce la pământ unde mama sa Gea (pământul) îi reda forțele biruinței.

În lumea contemporană amenințată nu numai de poluarea naturii, dar mai ales de cea morală, poezia homerică devine un panaceu pentru omul confruntat cu grijile prezentului, amenințat de incertitudinile viitorului, timorat de anxietățile sufletești și terorizat de metamorfoza minciunii convenționale în dublă gândire. Eposul homeric îndeamnă la o reîntoarcere spre cele dintâi izvoare ale culturii care păstrează neștirbite puritatea sufletească și demnitatea prometeică — valori menite să-i asigure omului biruința împotriva forțelor destructive ce l-au primejduit întotdeauna. Este îndemnul și sprijinul mereu prezent pe care ni-l transmite, peste veacuri, poezia lui Homer.

VLADIMIR HANGA

LA VALEUR ACTUELLE DE L'EPOS HOMÉRIQUE

(Resumé)

Dans le monde contemporain menacé, dans la même mesure, d'une pollution naturelle et morale, la poésie homérique stimule le retour aux premières sources de la culture humaine, qui conservent d'une manière indélébile la pureté spirituelle et la dignité prometeïque, valeurs destinées à l'homme le triomphe sur les forces destructives qui l'ont toujours mis en danger.